ZPRAVODAJ KLUBU AUGUSTA SEDLÁČKA

hláska

ročník XXXVI, 2025, č. 2

Železný pás Eduarda I. – Hrady v severním Walesu

Jan Malý – Jan Boukal

1. Historický kontext

Dějiny Walesu ve 13. století jsou na jedné straně spjaty s největším vzedmutím moci místních vládců Gwyneddu, kterým se podařilo ovládnout rozsáhlá území a přisvojit si titul knížete z Walesu, na straně druhé pak s definitivním ovládnutím tohoto regionu Angličany pod vedením krále Eduarda I.[1)] Bezesporu nejvýznamnějším vládcem tohoto období byl Llywelyn ap Iorwerth, známější ale pod přídomkem Fawr – Veliký. Tomu se podařilo ovládnout značné oblasti severního Walesu (tzv. *pura Wallia*) a proniknout daleko za hranice svého domovského území a svým sňatkem s nemanželskou dcerou anglického krále Jana Bezzemka Johanou v roce 1205 se dostal do vysoké aristokratické společnosti té doby. Přízeň s anjouovským vládcem ostrova mu také v prvních letech 13. století zajistila volnost v rozšiřování svého vlivu za hranicemi Gwyneddu, než v roce 1211 došlo mezi ním a králem Janem k roztržce, která vyústila v Janovo tažení do Walesu za podpory nespokojených elit z Powysu a dalších území, na která si nyní Llywelyn činil nárok. Zatímco v roce 1211 byla většina velšských velmožů na straně krále Jana a bojovala s ním proti Lywelynovi, o rok později se situace změnila a když Lywelyn vystoupil proti anglickému panovníkovi, velšské elity se k němu připojily. Llywelyn byl také zapojen do spiknutí, které usilovalo o Janův život. Podařilo se mu obnovit nadvládu nad ztracenými územími a následně pak využil tíživé situace, do které se Jan Bezzemek dostal na konci své vlády, když byl nucen přiložit svoji pečeť ke známé Magně chartě, rozšířil svůj vliv téměř na celé území Walesu.[2)]

Po smrti Jana Bezzemka v roce 1216 složil Llywelyn přísahu věrnosti novému anglickému králi Jindřichovi III., ale na jeho moci se v praxi nic nezměnilo. Ani několik tažení ve 20. a 30. letech 13. století nedokázalo Llywelynovu moc výrazně omezit. Jedním z významných problémů, které Llywelyn řešil, byla také otázka nástupnictví. Na tomto poli se snažil prosadit svého mladšího syna Dafydda proti nemanželskému potomkovi Grufuddovi. Tak nechal stárnoucí Llywelyn v roce 1238 velšské elity složit přísahu věrnosti Dafyddovi, což se pochopitelně setkalo s odporem Dafyddova polorodého bratra Grufudda, který byl svým sourozencem v roce 1239 zajat, avšak později byl na nátlak krále Jindřicha III. předán do rukou Angličanů a uvězněn v londýnském Toweru, kde v roce 1244 zemřel, když se pokoušel o útěk slaněním z věže. Bohužel jeho vahou nevydrželo improvizované lano, které se přetrhlo a Grufudd tak nešťastně zahynul. Jeho potomci však budou hrát o několik let později významnou roli v posledním dějství zápasu o nezávislost Walesu na anglické koruně.[3)] Dafydd byl Jindřichem III. donucen stáhnout se z většiny pozic, které vydobyl jeho otec a ačkoliv při ceremonii, kdy skládal anglickému králi hold a byl pasován na rytíře, měl na hlavě zlatou čelenku jako odznak moci, musel dodržovat předchozí úmluvy, které stanovily, že ostatní velšští velmoži skládají hold anglickému králi, nikoliv vládci Gwyneddu.[4)] Když Dafydd v roce 1246 zemřel, jeho místo zaujali dva jeho synovci, potomci tragicky zesnulého Grufudda ap Llywelyna, Owain a Llywelyn, kteří byli smlouvou z roku 1247 nuceni odstoupit část Gwyneddu anglickému králi a v prvních letech své vlády byli zaměstnání také konflikty uvnitř Walesu a také mezi sebou navzájem. V roce 1255 Llywelyn ap Grufudd své bratry Owaina a Dafydda zajal a postupně se snažil obnovit ztracenou vládu své dynastie nad Walesem.[5)]

Dokázal při tom využít, podobně jako jeho dědeček na počátku století, krizovou situaci, do které se na konci 50. let dostal Jindřich III. a která vyvrcholila válkou s barony, vedenými Simonem z Montfortu, se kterým se Llywelyn neváhal při prosazování svých zájmů spojit a nechat si uznat svůj titul knížete z Walesu, který začal na konci 50. let používat a jež je dodnes používán následníky britského trůnu. Po Montfortově porážce v roce 1265 nebyl anglický král v takové pozici, aby se mohl Llywelynovi výrazněji postavit a smlouvou z Montgomery z roku 1267 jeho zisky a titul uznal, stejně jako složení přísah ostatních velšských vládců do Llywelynových rukou. Kromě Gwyneddu tak Llywelyn ap Grufudd ovládal také území Powysu a Deheubarthu. Za to se zavázal anglickému králi složit hold a zaplatit 25 000 marek.[6)] Jindřich III. zemřel v roce 1272 a jeho nástupcem se stal nejstarší syn Eduard, který se však vrátil do Anglie až o dva roky později, aby se nechal korunovat. Právě v tomto okamžiku začaly problémy, které ve svých důsledcích vyústily v pád

velšské domácí dynastie a podřízení celého území anglické nadvládě.[7)]

Llywelyn ap Grufudd se odmítl zúčastnit Eduardovy korunovace a tím pádem také složit novému anglickému panovníkovi hold. Toto chování společně s Llywelynovou urputností v prosazování své moci ve Walesu a útěk jeho bratra Dafydda, který usiloval společně s vládcem Powysu o Llyywelynův život, do anglického exilu vytvořily podmínky pro první invazi krále Eduarda I. do Walesu v roce 1277. Eduard zaútočil s obrovskou armádou a podařilo se mu odříznout Llywelyna od zásobování z oblasti Anglesey a zatlačit ho do oblasti Snowdonie, kde ho donutil k uzavření smlouvy, podepsané v Aberconwy. Na základě ní Llywelyn složil Eduardovi hold a vzdal se území na východ od Conwy. Většina ostatních velšských elit pak složila hold anglickému králi.[8)]

Mír vydržel sotva pět let a prosazování anglické moci ve Walesu vyvolalo vzpouru, do jejíhož čela se postavil bratr Llywelyna ap Grufudda Dafydd a rychle se rozšířila do celé země. Eduard opět vpadl do Walesu s mohutnou armádou a když v listopadu roku 1282 zemřel při pokusu o obranu proti anglickému králi Llywelyn ap Grufudd, blížila se vláda dynastie z Gwyneddu ke svému konci. Dafydd ap Grufudd byl v roce 1283 zajat a jeho brutální a spektakulární poprava ve Shrewsbury (Dafydd byl oběšen, jeho vnitřnosti byly vyvrženy, byl sťat a rozčtvrcen, aby byla jeho hlava na kůlu poslána do Londýna, kde spočinula vedle hlavy jeho bratra v Toweru) se stala demonstrací nadvlády anglického krále nad Walesem a úplného pokoření domácí dynastie. Rok po smrti posledního vládce dynastie z Gwyneddu bylo vytvořeno velšské knížectví a vydána tzv. velšská statuta, postupně zavádějící systém hrabství na území Walesu, které bylo plně pod anglickou nadvládou, což nedokázaly zvrátit a povstání z konce 80. a z 90. let 13. století. V roce 1301 byl titul knížete z Walesu udělen Eduardovu stejnojmennému nejstaršímusynovi, který se příznačně narodil na hradě Caernarfon. Budoucí anglický král Eduard II. tak stál na počátku dlouhé řady následníků ostrovního trůnu, nesoucích tento titul.[9)] Pro úplnost snad jen dodejme, že na počátku 15. století zažil Wales masivní vzpouru, kterou vedl Owain Glyndwr. Integrální součástí anglického království se pak Wales stal až v roce 1536 za vlády Tudorovců, kteří právě odsud pocházeli.

Právě doba vlády obou Llywelynů a jejich příbuzných z Gwyneddu je érou nebývalé stavební činnosti, kdy ve Walesu vyrostla řada impozantních kamenných hradů, budovaných jak Velšany, tak králem Eduardem I., který je stavěl jako prostředky k upevnění své moci a demonstraci své síly. Ačkoliv řada z těchto pevností se již dávno proměnila v ruiny, ty největší dodnes hrdě ční nad velšskou krajinou a připomínají nám éru konce velšské samostatnosti na konci 13. věku.

2. Vybrané fortifikace zbudované Angličany v severním Walesu

Eduard I. pověřil vyprojektováním nových opěrných bodů v oblasti Gwyneddu původem savojského architekta mistra Jakuba ze Sv. Jiří (ang. James of Saint George, fr. Jacques de Saint-Georges, lat. Jacobus de Sancto Georgio), který měl již zkušenosti se stavbou hradů, opevnění a církevních staveb na území kontinentální Evropy. Své stavitelské umění ovšem přivedl k dokonalosti až poté, co si jej pro stavbu hradů a opevněných měst najal anglický král.[10)] Jakubovy hradní stavby lze směle označit za „francouzské kastely“ v tom nejčistším slova smyslu. Anglická kastelologie ovšem preferuje vlastní termín „concentric castle“ (doslova „soustředěný hrad“), jímž je rovněž vyjma pravidelnosti fortifikací, které umožňují flankování, vyjádřen také fakt, že se většinou jedná o dvouúrovňové opevnění, kdy pravidelné jádro obklopuje ještě jeden nižší pravidelný pás hradeb (parkánová zeď).[11)] Architektonická unikátnost i výjimečný stav dochování Eduardových hradů, napojených téměř vždy i na městské hradby, čtyřem z těchto lokalit (Conwy, Caernarfon, Harlech, Beaumaris) vysloužily roku 1986 zápis do seznamu světového dědictví UNESCO.[12)]

Následující přehled několika vybraných lokalit si neklade za cíl představit v celé své komplexnosti všechny Eduardem zbudované hrady na severu Walesu, ale představit některé významnější a nejlépe dochované lokality. Jednotlivé hrady jsou seřazeny chronologicky dle let, kdy došlo k zahájení jejich výstavby. Jako hlavní pojmenování lokality uvádíme její anglický název, velšský název, pokud se liší od anglického, je pak obsažen v závorce.

Flint (Fflint)

Jednou z prvních staveb krále Eduarda I. v severním Walesu byl hrad Flint, jehož stavba započala roku 1277 pod vedením Jakuba ze Sv. Jiří. Ten souběžně dohlížel i na stavbu nedalekého Rhuddlanu. K dokončení hradu došlo roku 1286, přičemž stavba stála tehdejších 6 000 liber. Hrad sloužil svému účelu do anglické občanské války. Jádro hradu na mořském pobřeží je čtvercové, přičemž v každém rohu byla zbudována válcová věž, s výjimkou jihovýchodního nároží, odkud vybíhal můstek k samostatně stojícímu kruhovému donjonu (keepu). Hrad byl rovněž opatřen zhruba pětiúhelným předhradím.[13)]

Rhuddlan

Hrad Rhuddlan vznikl jako náhrada za starší normanské motte zvané Twthill z doby vlády Viléma I. K dokončení stavby došlo v roce 1282. Roku 1284 byla na hradě podepsána Rhuddlanská statuta, na jejichž základě Llywellyn ap Gruffudd (Poslední, ang. the Last) postoupil všechny země bývalých velšských knížat anglické koruně. Přestože se Velšané několikrát pokoušeli hrad dobýt, nebyli úspěšní. Hrad byl opuštěn až v průběhu anglické

Obr. 01: Rhuddlan, jádro hradu s bránou (všechna fota autor 2024).

Obr. 02: Rhuddlan, nádvoří.

Obr. 03: Rhuddlan, celkový pohled na jádro hradu od jihu.

Obr. 04: Rhuddlan, motte Twthill.

Obr. 05: Rhuddlan, celkový pohled na hrad od řeky.

občanské války. Jádro hradu má tvar kosočtverce, přičemž ve dvou protilehlých nárožích jsou brány zpevněné vždy dvojící věží, ve zbývajících dvou nárožích jsou opatřeny po jedné věži. Vnější hradební okruh je nepravidelný, vybavený hranolovými baštami a vyzděným suchým příkopem. Západní strana hradu přiléhala k řece Clwyd a byl zde upraven její tok tak, aby mohl při hradu fungovat menší říční přístav. V jádru hradu se měly nacházet velký sál, kuchyně, soukromé komnaty a kaple, ve vnějším hradebním okruhu stála sýpka, stáje a kovárna. Hrad byl napojen na městské opevnění, které se nedochovalo.[14)]

Obr. 06: Denbigh, jádro hradu s bránou.

Denbigh (Dinbych)

Denbigh je jediným hradem v následujícím přehledu, který není vyloženě královským hradem, byl však králi kdykoliv k dispozici a na jeho stavbě se rovněž podílel Jakub ze Sv. Jiří. Starší velšskou pevnost, po které nezbyly žádné stopy, daroval po jejím dobytí král Eduard roku 1282 Jindřichu de Lacy, earlovi z Lincolnu. Stavební práce přerušilo povstání Madoga ap Llywelyna, který rozestavěný hrad na krátkou dobu obsadil. K opuštění hradu došlo po občanské válce v 17. století. Nejvýraznější a nejlépe dochovanou stavbou je komplikovaná brána charakteru barbakánu (s lomeným průchodem), k níž přiléhají tři oktogonální věže. Další tři oktogonální věže prolamují hradbu vnitřního hradebního okruhu, který je téměř oválný. V západní a jižní části hradeb se nachází několik bašt, na jihu je hradba prolomena další komplikovanou bránou, jejíž průchod se třikrát láme, k východní hradbě přiléhá fragment palácové stavby. Uprostřed nádvoří se nachází základy holubníku. Hrad se napojuje na městské hradby, které jsou dochovány poměrně dobře, zejména ve své východní části. Doposud stojí městská brána Burgess Gate a v areálu někdejšího města se nachází zbytky dvou sakrálních staveb. Středověké město Denbigh je v současné době téměř prázdným městištěm, současné

Obr. 07: Denbigh, zbytky paláce, vpravo základy holubníku.

město stojí až za městskými hradbami. Architektura oktogonálních věží v Denbigh silně připomíná věže hradu v Caernarfonu.[15)]

Obr. 08: Denbigh, úsek městských hradeb.

Obr. 09: Denbigh, Brána Burgess Gate.

Conwy (Conway)

Předchůdcem města bylo opatství Aberconwy a s ním téměř sousedící knížecí palác (tzv. llys), patřící Llywelynovi Velikému a jeho vnukovi Llywelynovi ap Gruffyddovi. V této lokalitě se rovněž nacházel důležitý přechod přes řeku Conwy, střežený nedalekým velšským hradem Deganwy, jehož velice skromné pozůstatky jsou dosud patrné. Král Eduard dobyl Aberconwy v březnu 1283, opatství přemístil do blízkého Maenua a v místě Aberconwy zřídil centrum nového hrabství: hrad s rozsáhlým opevněným městem, přičemž využil i zde již existujících staveb – staré opatství se stalo základem městského kostela a část někdejšího knížecího paláce byla začleněna do městských hradeb. Výběr této lokality nebyl dán pouze jeho strategickým významem, ale jednalo se rovněž o akt symbolický, demonstrující převzetí moci v regionu. Na stavební práci řízenou sirem Johnem Bon-

Obr. 10: Conwy, říční přístav, na dvou vrcholech v pozadí stával hrad Deganwy.

Obr. 11: Conwy, celkový pohled na hrad od severovýchodu.

villars dohlížel mistr Jakub ze Sv. Jiří. V první fázi mezi lety 1283 a 1284 došlo ke zřízení obvodových hradeb a věží hradu. Ve druhé fázi, zahájené roku 1284, byly postaveny vnitřní budovy a zahájeny práce na městských hradbách. V roce 1287 byly hrad i město zcela dokončeny. Na hradě měla být držena posádka čítající 30 vojáků, včetně 15 střelců z kuše. V polovině 14. století nařídil Eduard Černý princ opravu hradu. Na konci 14. století byl hrad využíván jako útočiště Richardem II., který se sem ukryl před vojskem Jindřicha Bolingbroka (pozdějšího Jindřicha IV.). V březnu 1401 podnikli Rhys ap Tudur a jeho bratr Gwilym, bratranci velšského vzdorokníže Owaina Glyndŵra, překvapivý útok na hrad Conwy. V přestrojení pronikli dovnitř a přemohli hradní posádku. Jejich vojska posléze ovládla zbytek města, které okupovali po dobu tří měsíců, dokud nekapitulovali před Angličany. Během války růží nesehrálo Conwy příliš důležitou roli a jeho význam upadl. Jako vojenský objekt byl hrad ještě využíván za anglické občanské války v 17. století. Od roku 1953 probíhají na hradě restaurátorské práce. Hrazené město má tvar nepravidelného lichoběžníku. Součástí hradeb je 21 věží a tři brány (Horní, Dolní a Mlýnská), na severní a západní straně města je dosud uchován suchý příkop. Obranyschopnost jižní strany města vylepšoval rybník napájený řekou Gyffin, východní stranu zajišťoval široký pás řeky Conwy, která se nedaleko od města vlévá do moře. Samotný hrad se nachází na skalním návrší v jihovýchodní části města a původní vstup do něj byl ven přes padací most a posléze barbakánem. Jedná se o téměř obdélnou stavbu, jen v jihozápadní částí hradba kopíruje terén. Stavba je opatřena 8 věžemi, přičemž z některých vyrůstají schodišťové vížky charakteru hlásky. Některé z věží měly svou specifickou funkci –

Obr. 12: Conwy, severozápadní úsek městských hradeb.

Obr. 13: Conwy, úsek městských hradeb s Mlýnskou bránou.

obsahovaly např. kapli, vězení, skladiště, sýpku či kuchyň. Vnitřní prostor hradu je rozčleněn do dvou nádvoří, na větších z nich se nalézá k jižní hradbě přiléhající palácová stavba s velkým sálem a další kaplí, k severní hradbě přiléhala velká kuchyně a stáje. Menší nádvoří obklopovaly další obytné prostory a větší sýpka. Východní část hradu uzavírá tzv. „východní barbakán“, na které v minulosti navazovala molo, odkud se dalo do hradu vstupovat z lodí [16] (viz obr. 28 na konci článku).

Caernarfon

Hrad s opevněným městem vznikl v místě, kde se řeka Seiont vlévá do mořského průlivu Menai. Jedná se o nejdůležitější královský hrad ve Walesu. Předchůdcem hradu i města byla starší římská pevnost Segontium, jejíž základy byly odkryty a zpřístupněny. Přímým předchůdcem lokality byl ovšem koncem 11. století vystavěný normanský hrádek na umělém pahorku (motte), jehož prostřednictvím se pokusil Hugh, earl z Chesteru, upevnit moc v regionu. Již na počátku 12. století hrádek dobyli Velšané, kteří zde setrvali do roku 1283. Tehdy místo dobyl král Eduard a pod dozorem Jakuba ze Sv. Jiří zde začal vznikat komplex rozsáhlého hradu a města. Již roku 1284 byla částečně obyvatelná Orlí věž, ve které se měl podle tradice dne 25. dubna uvedeného roku narodit královský syn Eduard z Caernarfonu, budoucí král Eduard II.

Obr. 14: Conwy, výhled z Kaplové věže na obě nádvoří.

Obr. 15: Conwy, celkový pohled na hrad od jihu.

V polovině 90. let13. století, kdy dosáhly výdaje na stavbu 12000 liber, byl hrad již téměř dokončen, zbývalo dostavět hradbu oddělující hrad od města. To se stalo hradu osudným, neboť během povstání Madoga ap Llywelynapo Velšané do hradu bez překážky vstoupili. Král Eduard I. v roce 1295 vzpouru potlačil a vydal příkaz k dokončení opevnění v Caernarfonu. Další stavební práce probíhaly za vlády krále Eduarda II. (zejména dostavba tzv. Královské brány z doby kolem roku 1320 s panovníkovou sochou) a k definitivnímu dokončení stavby do současného rozsahu došlo v roce 1330. Během postání Owaina Glyndwra Caernarfon odolal velšským útokům. V průběhu 16. a 17. století hrad chátral a význam města upadal. Za anglické občanské války byl dobyt parlamentním vojskem a roku 1660 měl být zcela zbořen, k čemuž naštěstí nedošlo. Na konci 30. let 19. století proběhla oprava hradních zřícenin pod vedením Llewelyna Turnera. V roce 1969 sekonala na hradě královská ceremonie, během níž královna Alžběta II. prohlásila svého syna Charlese (dnešního krále Karla III.) velšským „princem“ (tedy knížetem). Hrad má tvar nepravidelného oválu. Jeho hradbu prolamuje 7 oktogonálních věží, Královská brána a nedokončená Královnina brána. Některé z věží jsou opatřeny schodišťovými vížkami. Stavby přiléhající k hradbě z vnitřní strany (Velká síň, kuchyně) se dochovaly pouze fragmentárně. Nádvoří hradu, které dnes působí jednolitě, bylo v minulosti přepaženo zdí, přičemž jeho východní část obsahuje vyvýšeninu, která je interpretována jako někdejší normanské motte.

Obr. 16: Caernarfon, pohled na hrad od jihu.

Nejvýraznější stavbou je již zmíněná Orlí věž, která nese své jméno podle sošek orlů vystupujících z cimbuří. Hrad je podle interpretací anglických historiků projevem imperiálních ambicí krále Eduarda. Již lokalita nebyla vybrána náhodně (římský předchůdce), oktogonální věže mohou připomenout fortifikace byzantské (tedy „druhého Říma“) a symbolika orlů je poměrně jednoznačná. Městské hradby napojující se na hrad jsou dochovány v téměř celém svém obvodu, dochovaly se i všechny hradební bašty. Tvar města je nepravidelný, vyplňuje celý poloostrov mezi řekou a průlivem. Do města se v minulosti dalo vstoupit dvojící bran – Západní (Vodní) branou navazující na přístav a Východní neboli Velkou branou.[17)]

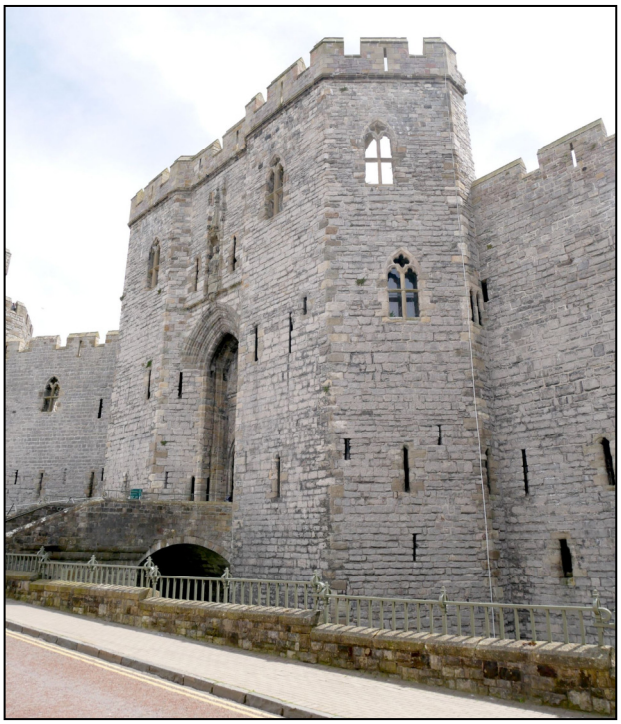

Obr. 17: Caernarfon, Královská brána.

Obr. 19: Caernarfon, Orlí věž.

Obr. 18: Caernarfon, východní prostor nádvoří s umělým navýšením (bývalé motte).

Obr. 20: Caernarfon, nádvoří při pohledu od Orlí věže.

Obr. 21: Caernarfon, městské hradby.

Harlech

Stejně jako Caernarfon, tak i hrad Harlech vznikal od roku 1283 pod dohledem Jakuba ze Sv. Jiří. Stavba byla dokončena již roku 1289 a stála více než 8 000 tehdejších liber. V nejstarší fázi existence hradu tvořilo jeho posádku 36 lidí, z toho 10 střelců z kuší. Povstání Madoga ap Llywelyna hrad odolal, na počátku 15. století za povstání Owaina Glyndŵra byl hrad velmi špatně vybaven a nacházelo se zde jen málo zbraní, jimiž by se posádka mohla bránit. Roku 1404 byl dobyt a stal se Owainovou základnou, kterou byl až do přelomu let 1408 a 1409. Tehdy hrad oblehlo vojsko budoucího krále Jindřicha V. a obránci se v únoru 1409 vzdali. Hrad představoval významnou pevnost a královské sídlo i za válek růží, o čemž svědčí pobyty členů královských rodin a vojenské útoky proti němu. Po obléhání v roce 1468 patrně nedošlo k opravě a pustnul, vojensky byl obsazen ještě za anglické občanské války. Dochováno je pouze jádro hradu na půdorysu lichoběžníku. Ve čtyřech nárožích se nachází věže se schodišťovými vížkami, na východní straně je brána krytá dvojící bašt, na jejichž zadní straně k nim rovněž přiléhají schodišťové věžičky. Na nádvoří k vnitřní straně hradby přiléhají kuchyně, velký sál, kaple a další prostory. Jádro hradu obepíná ještě nižší vnější hradba. Celý hrad měl ještě jeden hradební okruh, který v minulosti sahal až k moři.[18)]

Beaumaris (*Biwmares*)

Název hradu na ostrově Anglesy je odvozen od lokality, v níž byl postaven. Pojmenování pochází z normansko-francouzského výrazu „beau mareys“ nebo „beau marais“, který lze přeložit jako „krásné bažiny“. Hrad je nejmladší eduardovskou stavbou ve Walesu. V roce 1284 navštívil král ostrov Anglesey a nejpozději následujícího roku došlo k zahájení stavby. Ta probíhala rychle, neboť

Obr. 22: Beaumaris, pohled na vnější hradební okruh přes vodní příkop.

Obr. 23: Beaumaris, jižní brána vnějšího okruhu.

Obr. 24: Beaumaris, hradba Gunners Walk.

se na ní podílelo až kolem 2600 dělníků. Peníze na stavbu ovšem docházely a v roce 1300 byla stavba zcela zastavena. Po roce 1306 byly ovšem práce mistrem Jakubem ze Sv. Jiří obnoveny a po jeho smrti v roce 1309 v nich pokračoval mistr Mikuláš z Dernefordu. K definitivnímu konci stavebních aktivit dochází v roce 1330, poté už hrad nikdy nebyl dostavěn. Jako vojenský objekt sloužil hrad ještě za povstání Owaina Glyndŵra a anglické občanské války. V roce 1807 odkoupil hrad za 735 liber lord Thomas Bulkeley a začlenil jej do svého parku, obklopujícího jeho sídlo Baron Hill. V roce 1925 nechal Richard Williams-Bulkeley provést rozsáhlé restaurátorské práce, zahr-

Obr. 25: Beaumaris, severní brána jádra hradu.

Obr. 26: Beaumaris, pohled na hrad od severovýchodu.

nující odstranění vegetace, obnovení vodního příkopu a opravu zdiva. Hrad představuje vrchol stavebního umění Jakuba ze Sv. Jiří, neboť zde využil všechny své dřívější zkušenosti a současně nebyl limitován žádnými terénními překážkami, neboť hrad stojí v naprosté rovině nadohled od pobřeží. Jedná se o stavbu takřka čtvercovou, zahrnující dva hradební okruhy – vnější okruh obklopený vodním příkopem, dříve napájeným mořskou vodou, je opatřen dvojicí bran, řadou bašt a přístavbou zvanou „Gunners Wall". Jedná se o hradbu vybíhající směrem k pláži, která sloužila k ochraně lodí, připlouvajících k hradu a bránící drobnou branku vedle brány. Vnitřní hradební okruh sestává ze dvou rozsáhlých bran, které obsahovaly i obytné sály a šestice věží, přičemž v jedné se dosud nachází kaple. Vnitřní nádvoří mělo být obestavěno palácovými stavbami, o čemž svědčí krby ve zdech, ovšem k jejich výstavbě již nedošlo. Na hrad byly napojeny městské hradby, jejich stopy jsou ovšem v přilehlém městě nepatrné.[19)]

Poznámky: **1)** Srov. především Říchová, B.: Dějiny Walesu. Praha 2020; Prestwich M.: Plantagenet England, 1225–1360. Oxford 2007; Black J.: History of British Isles. London 1996; Stephenson, D.: Medieval Wales c. 1050–1332. Cardiff 2019. **2)** Carpenter, D.: The Struggle for Mastery. The Penguin History of Britain 1066–1284. London 2003, s. 320–321. **3)** Třetí citace v pozn. 1, s. 52. **4)** Druhá citace v pozn. 1, s. 146; citace v pozn. 2, s. 362. **5)** Stephenson, D.: Medieval Wales c. 1050–1332. Cardiff 2019, s. 19. **6)** Citace v pozn. 2, s. 149. **7)** Citace v pozn. 5, s. 26. **8)** Třetí citace v pozn. 1, s. 54. **9)** Smith, J.: Llywelyn

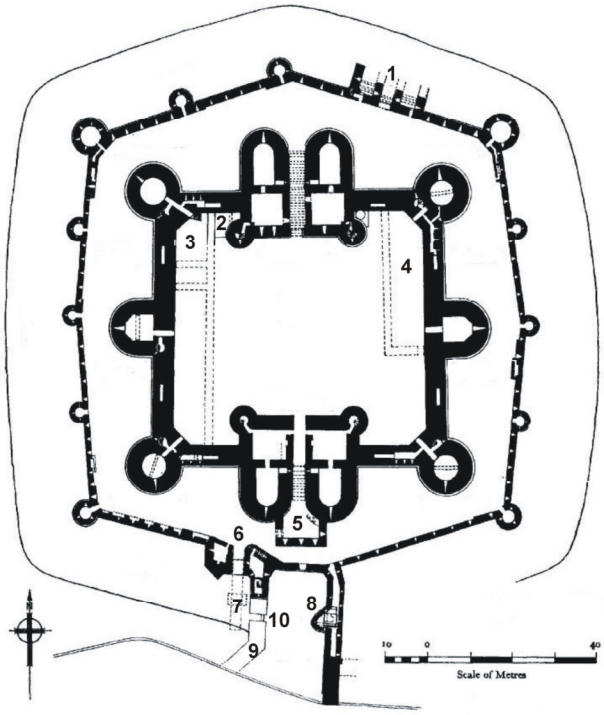

*Obr. 27: Beaumaris, půdorys. **1** – brána Friary (nedokončená), **2** - ? studna, **3** - ? kuchyně, **4** – obydlí, **5** – barbakán, **6** – brána u moře, **7** – místo mostu, **8** – mlýn, **9** – městská hradba, **10** – stavidlo. Vnější tenká linie vyznačuje okraj příkopu (https://medievalheritage.eu, upraveno).*

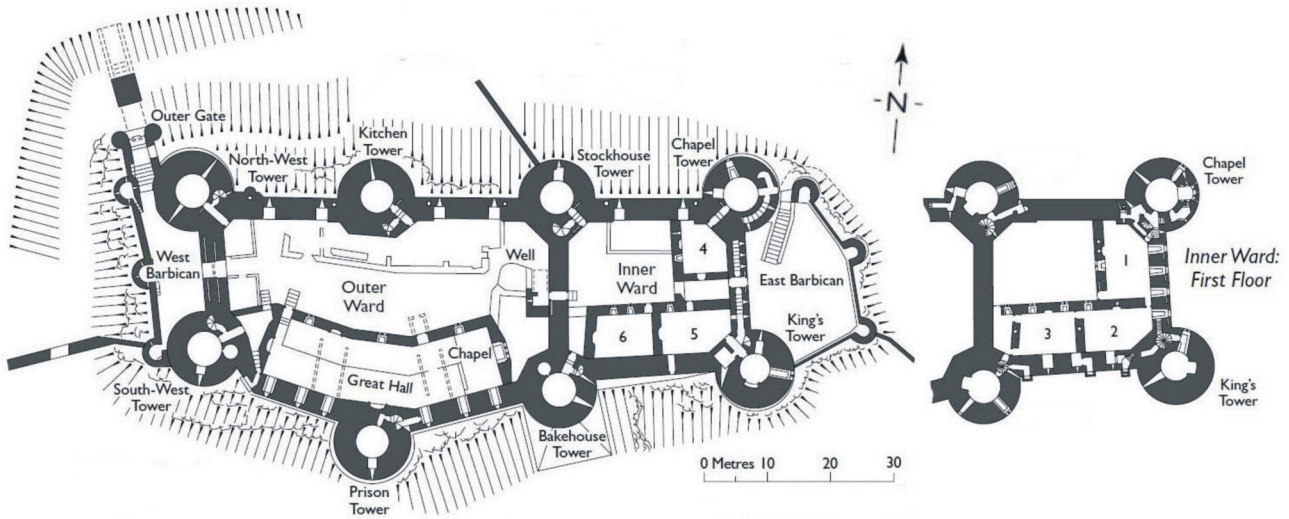

Obr. 28: Convy, půdorys (https://medievalheritage.eu, upraveno).

ap Grufudd (d. 1282). Oxford Dictionary of National Biography. Dostupné in: https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-16875; třetí citace v pozn. 1, s. 54. **10)** Podrobně Taylor, A. J.: Master James of St. George. The English Historical Review 65/257, 1950, s. 433–457. **11)** Srovnej Menclová, D.: České hrady I. Praha 1972, s. 29; Durdík, T., Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě. Praha 1998, s. 17–18. **12)** https://whc.unesco.org/en/list/374. **13)** Somerset Fry, P: Castles of Britain and Ireland. The Ultimate Reference Book with Over 1,350 Gazette Entries. Newton Abbot 2001, s. 309–310; https://medievalheritage.eu/en/main-page/heritage/wales/flint-castle/.
14) Citace v pozn. 13, s. 321; Morgan, G.: Castles in Wales. A Handbook. Ceredigion 2010, s. 128–130. **15)** Citace v pozn. 13, s. 307; Druhá citace v pozn. 14, s. 106–109. **16)** Taylor, A. J.: Conwy Castle and Town Walls. Cardiff 1979; druhá citace v pozn. 14, s. 63–66; https://medievalheritage.eu/en/main-page/heritage/wales/conwy-castle/.
17) Phillips, A.: Caernarvon Castle Official Guidebook. London 1961; Kenyon, J. R.: Medieval Castles in Wales, Cardiff 2010, s. 15-18; https://medievalheritage.eu/en/main-page/heritage/wales/caernarfon-castle/. **18)** Phillips, A.: Harlech Castle Official Guidebook, London 1961; druhá citace z pozn. 17, s. 35–38; https://medievalheritage.eu/en/main-page/heritage/wales/harlech-castle/. **19)** Podrobně Phillips, A.: Beaumaris castle/ Castell Biwmaris. S. l. 1975; https://medievalheritage.eu/en/main-page/heritage/wales/beaumaris-castle/.

Hradisko u Rudky (okr. Brno-venkov) – nová zjištění

Martin Culek – Josef Unger – Jan Zduba

Na základě upozornění Dušana Cendelína o možnostech interpretace některých terénních útvarů jihozápadně od obce Rudky u Velké Bíteše jako pozůstatků opevňovacích prvků,[1)] provedli členové Klubu A. Sedláčka – pobočka Brno a další spolupracovníci (M. Culek, J. Havlát, R. Pěnička, S. Pivoňka, J. Zduba, J. Unger) dne 12. října 2024 průzkum těchto míst spojený s vizuální prohlídkou, sondáží pedologickou tyčí a povrchovým sběrem artefaktů. Poloha zkoumaných lokalit je zachycena na obr. 01.

Řešené území se nachází na plochém, k jihovýchodu ukloněném okraji Českomoravské vrchoviny. Zkoumané lokality 1 a 2 se nacházejí 1,2–1,8 km západojihozápadně od obce Rudky v údolí Bílé vody. Leží v nadmořské výšce 470–426 m, přičemž Hradiště Rudka (lokalita 2, U baronova žlíbku), leží až poblíž dna údolí na svahové kupě ve výšce 426–435 m.[2)] Severní část území budují tence deskovité až lupenité šedé fylity, na nichž vznikají málo úrodné hlinitější půdy. Nacházela se v nich také četná ložiska železné rudy, v blízkosti lokality těžená. Po obvodu fylitů ve směru S-J až Z-V prochází 60–120 m široký pruh nečistých granátických mramorů až erlánů (směs složek mramorů a rul), s předpokládanou mocností ca 30 m.[3)] Sloužily především pro drobnou těžbu na pálení vápna a vznikaly na nich úrodné půdy. Po jižním obvodu těchto karbonátových hornin se nacházejí nadložní kyselé a pevné bítešské ortoruly, vhodné pro stavební kámen a nevhodné pro zemědělství. Leží na jižním okraji lokality č. 2, kde v nich je nedávný lom a dále k jihu. Seznam podstatných hornin doplňují sprašové hlíny a mocnější svahoviny s jejich příměsí, především v depresích a na východních svazích. Velmi často byly zorněny a postiženy stržovou erozí, sloužily i k hojné výrobě cihel.

Vlastivěda moravská, v části věnované Rudce sepsané Augustinem Kratochvilem, se zmiňuje o zdejších fortifikacích: „V katastru obce a lesní trati ‚Hradisku‘ jest zřícenina tvrze neznámého jména; jsou dosud znatelné valy a zbytky zdí. Starý dveřní zámek nalezený v rumu jest v ‚Museu‘ Brněnském. Podobné ‚valy‘ [jsou] v ‚Panském lese‘ “.[4)] Buďto došlo k omylu a Hradisko i Valy v Panském lese jsou tatáž lokalita Hradisko, nebo se uvedený popis týká obou v současnosti zkoumaných lokalit; Hradisko je tu lokalita 2 a valy v Panském lese jsou pravděpodobně v místech severního okraje lokality 1. V navazující literatuře pro tyto nejasnosti docházelo někdy k záměně dvou opevněných lokalit, a to Hradiska

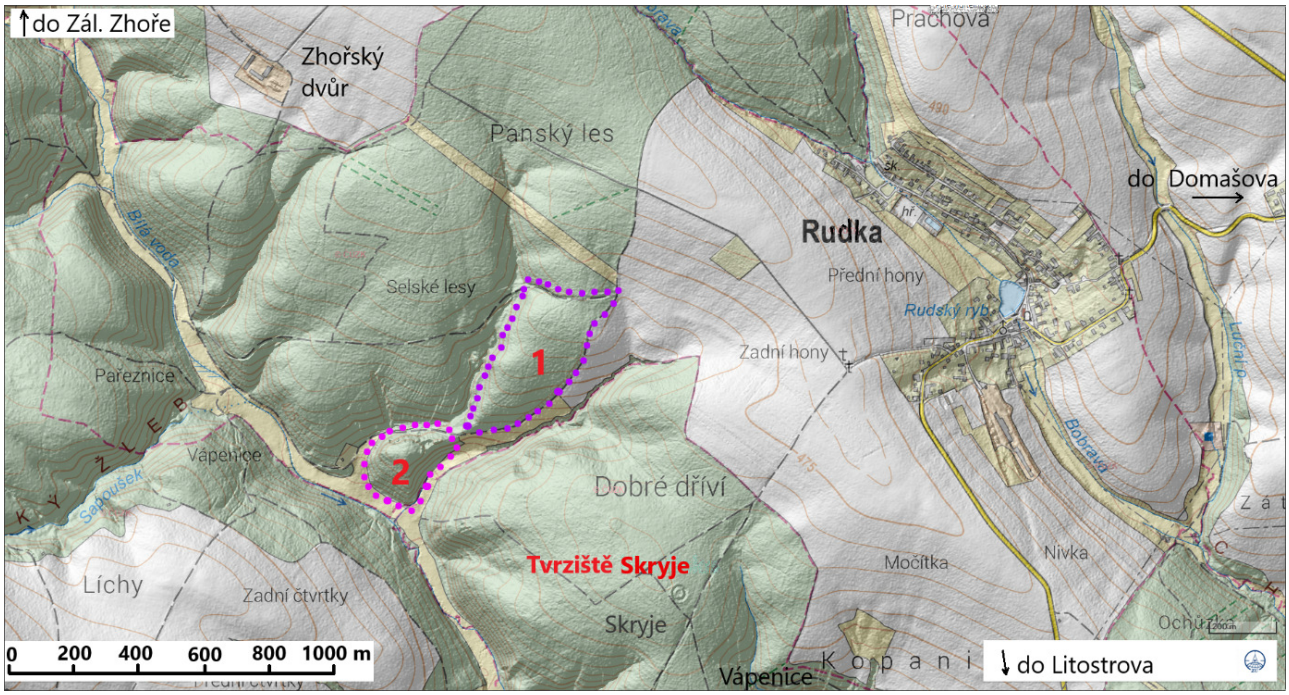

Obr. 01: Mapa širšího okolí zkoumaných lokalit. Podklad mapa ČÚZK (kresba M. Culek).

u Rudky a tvrziště v katastru Litostrova, v mapce nazvané Tvrziště Skryje.[5)]

Ves Rudka náležela patrně od svého založení ve 13. století ke zbraslavskému panství. Ve druhé čtvrtině 14. století zřejmě došlo ke složitějším majetkoprávním převodům a vyrovnáním závazků mezi majiteli zbraslavského panství a bývalou královnou Eliškou Rejčkou související se založeným starobrněnským klášterem cisterciaček. Tento klášter obdržel ves Rudku od své zakladatelky darem roku 1330 a své panství zaokrouhlil pořízením větší části trhové vsi Zbraslav (1334, 1341 a 1343). Rudka setrvala v klášterním majetku až do roku 1782, kdy byl klášter zrušen. K roku 1497 se v Rudce uvádí klášterní man, po roce 1569 dvořák, ale nikdy se zde nezmiňuje tvrz nebo hradiště.[6)]

Studium historických materiálů bylo doplněno terénním geomorfologickým a orientačním geologickým průzkumem. Nejprve byla studována horní lokalita (lokalita 1) trojúhelníkového půdorysu se základnou na severu v délce 250 m. Trojúhelník se zužuje k jihozápadu s délkou osy téměř 500 m. Celková plocha je asi 8,5 ha. Lokalita je na severu vymezena úvozem staré cesty, který je na západě hluboký přes 4,5 m, uprostřed na hřbetnici asi jen 70 cm, a směrem k východu se opět na svahu prohlubuje na ca 2 m od severu a 1 m od jihu. Na západě je lokalita vymezená výrazným svahem bočního údolíčka. Na jihovýchodní straně je lokalita omezena okrajem lesa s mezí, podél nějž vede silnička. Pouze v nejjižnější části lokality je vyšší strmější svah, na kterém také lze pozorovat dvě terénní hrany, které lze interpretovat jako snosy kamení z polí. Pedologickou sondovací tyčí bylo prokázáno, že zkoumaná plocha je zvláště ve východní části pokryta sprašovou hlínou vhodnou k orbě. Náznaky naoraných mezí jsou i uvnitř plochy a probíhají přibližně vrstevnicově. Jak ve vývratech stromů, tak na povrchu nebyly nalezeny žádné artefakty či tvary svědčící o jiné lidské činnosti než bývalé, asi středověké, orbě. Na lokalitě tedy nebyly objeveny známky nějaké fortifikace či osídlení.

Dále byla pozornost věnována lokalitě 2. Přístupová šíje k hradisku od východoseverovýchodu je dlouhá asi 115 m a její severní část byla těžena sérií malých mramorových lomů. Dnešní cesta ke hradisku nevede v trase středověké příjezdové cesty, neboť ta byla odtěžena, ale jižněji. Zbytek staré cesty i současná cesta jsou patrné ještě na leteckém snímku z roku 1950.[7)] Vrcholová plošina vlastního hradiště má tvar zaobleného trojúhelníku protaženého od západu k východu a s cípem vysunutým k jihu. V delší ose mělo hradisko délku ca 125 m, v severojižním bylo původně široké až 93 m, nyní po odtěžení severní hrany je to jen 83 m. Obvod valů hradiska dosahoval asi 380 m a plocha hradiště včetně valů a příkopů 1,0 ha.

Jedinými znaky hradiště mohou být valy (náspy) a příkop, dostatečně zřetelné jen na přístupové východní straně. Struktura opevnění, počínaje od vnější strany, náspem (Obr. 02), který u vjezdu má zvenku výšku asi 0,6 m. Následuje celkem 4 m široký příkop (šířka počítána od hřbetnice náspu po úpatí částečně sesutého horního svahu) s hloubkou ca 0,5 m. Tento příkop se směrem od vjezdu k jihu stává mělčím a posléze pouze svahovou plošinkou. V jednom místě, na jihozápadním svahu blíže k jižnímu cípu, se však příkop zachoval do hloubky minimálně 30 cm. Nad příkopem se zvedá krátký svah, na jehož vrcholu se nachází val (násep) v základně široký 6 m. Ode dna příkopu po současnou korunu horního valu převýšení dosahuje v průměru 4 m.

V místě přístupové šíje byl tento val kolem poloviny 20. stol. prohrnut v šířce 3 m buldozérem a materiál shrnut do příkopu. Jižní stěna průkopu valem byla při našem průzkumu začištěna, přičemž se zjistilo, že val byl navršen nad původním terénem se zachovaným tmavším půdním horizontem. V místě hřbetnice měl výšku 1,2 m (Obr. 03). Val byl vybudován z šedavé písčité hlíny s nehojným skeletem mramorů. Naprostá většina kamenů nepřesahuje v delší ose 15 cm. Tento val pokračuje nad hranou lomu ještě asi 7 m k severu a dál byl též odtěžen. Celý severní sektor a západní konec opevnění byly zlikvidovány lomy.

Obr. 02: Příkop a valy na jihovýchodní straně hradiska (foto S. Pivoňka 2024).

Obr. 03: Řez horním valem na okraji plošiny nad příkopem (foto S. Pivoňka 2024).

Plošina hradiska je vyklenutá k jeho severojižní ose a nejvyšší bod hradiska (435,2 m) se nachází v jeho severní části. Převýšení povrchu hradiska od vnitřního úpatí horního valu po vrchol na severu činí několik decimetrů, na západě a jihu 6,5 m, na východě 3 m. Půda na povrchu hradiska je slabě písčitá, tmavá humózní rendzina s lokálními akumulacemi kamenů. Během průzkumu byla plošina hradiska zarostlá ostružiním a porostem bezu chebdí, takže k charakteristice plošiny byl využit především digitální model reliéfu.[8)] Ohrazený areál má víceméně hladký povrch. Mírné svahy návrší přecházejí ve vrcholové části ve výraznější, přibližně čtvercovou plošinu o hraně 38 m, orientovanou rohy k základním světovým stranám. Severní cíp byl odtěžen lomem. Na plošině jsou patrné drobnější elevace v řádu několika desítek cm. Pozoruhodně se jeví především okolí nejvyššího bodu tvořené přibližně obdélníkovou plochou elevací s delší osou směru JZ-SV. Převýšení svahů dosahuje 0,3–0,5 m. Svahy ohraničují nezřetelnou vrcholovou plošinku o rozměrech ve směru JZ-SV asi 12 m a ve směru SZ-JV asi 8 m. Snad lze v útvaru předpokládat základy nějaké stavby. Půda je zde silně kamenitá. Je ale zřejmé, že i vrchová plošina hradiska byla v dávnější minulosti orána, a tak dotyčná nevysoká elevace mohla vzniknout i oboráváním ze čtyř stran. Vzhledem k výskytu mramoru mohou ploché elevace a deprese být i zbytky po drobné povrchové těžbě kamene. Při jihovýchodní straně hradiska, paralelně s vnitřním valem a ca 3 m nad ním, se vyskytuje asi 1,2 m vysoká polní mez, jejíž horní plošina byla později využita jako cesta k jihu.

Obr. 04: Povrchové nálezy z plochy hradiště (foto J. Zduba 2024).

Při povrchovém sběru v areálu byl nalezen jeden drobný zlomek novověké nádoby a železné předměty (hřeby a hřebíky s rozšířenou hlavicí, klínek, část řetězu a další zlomky). Malé množství i druh nalezených artefaktů nedokládají více než jen krátkodobou přítomnost lidí především v novověku (Obr. 04). Nález starého dveřního zámku, zmiňovaný ve Vlastivědě moravské,[9)] by mohl svědčit o nějaké budově. V Moravském muzeu se jej však nepodařilo dohledat.

Toto hradiště má charakter opevnění, jehož budování bylo asi poměrně brzy ukončeno. Pro účel i datování tohoto zřejmě nedokončeného opevnění chybí podklady v podobě datovatelných nálezů. Hradiště bylo zřejmě zamýšleno jako dočasně užívaný opevněný bod v odlehlém údolí. Souvislost se šlechtickým opevněným sídlem je vzhledem k velké ploše hradiště prakticky vyloučená, takže nic nenasvědčuje tomu, že by zde kolem roku 1500 sídlili manové Jaroš a Jan Lach z Rudky. Případný příští sondážní výzkum hradiska by bylo účelné provádět v blízkosti valů, kde mohou případné nálezy být skryty pod naplavenou půdou, zatímco na klenbě hradiska byly zajisté odstraňovány orbou, sběrem a erozí. Pozornosti by si zasloužilo i místo nejvyššího bodu.

Poznámky: **1)** Dušan Cendelín v e-mailu poslaném 7. 9. 2024 Janu Zdubovi upozornil na to, že kromě známé fortifikace „U baronova žlíbku“ (Hradiska Rudka) se podle snímků LIDAR k severu jeví ještě větší opevněná lokalita lichoběžníkovitého půdorysu a vyzval k ověření této situace. **2)** Topografická mapa ČR 1:5000 (dostupné na https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/). **3)** Geologická mapa ČR 1:50000 (dostupné na https://mapy.geology.cz/ geocr50/); geologická mapa ČR 1:25000 ((dostupné na https://mapy.geology.cz/geocr25/). **4)** Kratochvíl, A.: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl I místopisu. Brněnský kraj. 23. Ivančický okres. Brno 1904, s. 301–304. **5)** Hosák, L. – Zemek, M. a kol.: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 2. Jižní Morava. Praha 1981, s. 206. Autoři uvádějí, že tvrz byla na kopci Hrádku a měl na ní sídlit man Jaroš z Rudky a měla zaniknout v 17. století (Cendelín, D.: Neznámá fortifikace na k. ú. Rudka, okr. Brno-venkov, v soustavě dalších lokalit podél linie zaniklé komunikace. Vlastivědný věstník moravský 69/3, 2017, s. 232–243). **6)** Hričková, J.: Klášter Aula sanctae Mariae na Starém Brně a jeho hospodářský vývoj ve středověku. Magisterská diplomová práce Filosofické fakuty Masarykovy univerzity v Brně. Brno 2007, s. 12–13; Plaček, M. – Futák, P.: Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu. Praha 2006, s. 32–33, 85–86. Moravský zemský archivv Brně (dále MZA), fond Cisterciačky Staré Brno, sign. 1330 VII 09, 1497 XII 15, 1497 XII 16, 1569 III 15; MZA, fond Velkostatek Královo Pole, Řečkovice a Staré Brno, rukopisy č. 7257 (urbář z roku 1673). **7)** Letecké snímky území od roku 1950 (dostupné na: https://ags.cuzk.cz/ archiv/openmap.html?typ=lms&idrastru=WMSA08.1950.TISN76.03523&bz=-619450.34,-1153830.77). **8)** Český úřad zeměměřičský a katastrální, analýzy výškopisu (dostupné na: https://ags.cuzk.cz/av/). **9)** Citace v pozn. 4. Podle informace Zdenky Měchurové se starý dveřní zámek dnes již v Moravském zemském muzeu nenachází.

Ještě jednou k panskému sídlu v Lochotíně na Karlovarsku a jeho osudům a poloze

Václav Chmelíř

V článku otisknutém v Hlásce č. 1 z tohoto roku byla uveřejněna kresba na mapě z roku 1739, která zobrazuje dnes již zaniklou vesnici Lochotín (okr. Karlovy Vary) mj. s budovami panského dvora a stavbou, která může být někdejším panským sídlem a také potom nejspíše pivovarem, jak ukazují nemnohé dochované prameny z 16. a 17. století. Pro pozdější období nám bohužel pozůstatky správy panství Valeč, k němuž od jistých let Lochotín patřil, pomáhají jen minimálně, přesto obsahují některé informace, které poodhalují další osudy budov, které vidíme vyobrazené na mapě z roku 1739, tedy i pravděpodobného šlechtického sídla.

Další pomůckou může být mapa prvního vojenského mapování a mapy stabilního katastru, které spolehlivě ukazují areál vsi. Na císařském otisku i indikační skice (obojí z 1841)[1] těchto map vidíme, že panský dvůr již netvoří celek a je rozdělen. Jeho místo zaujalo několik samostatných staveb, jejichž rozmístění upomíná na původní tvar areálu s nádvořím uprostřed, což se stalo následkem emfyteutického rozprodeje poddaným.[2] Někdejší dvůr, nesoucí původně čp. 39,[3] zaujalo několik staveb s vlastními čísly popisnými. U několika je možné nalézt v pramenech jejich vyjmutí ze zrušeného panského dvora a odprodej. Tak tomu je u čp. 54, kdy v roce 1802 vrchnostenský úřad prodal prostor pro stavbu obytného domku z místa zbořené kůlny panského dvora v délce 5 sáhů 2 stop a šířce 3 sáhů 5 stop.[4] U většiny dalších budov zrušeného dvora smlouvy nemáme, a tak si nemůžeme udělat přesnější chronologii rozprodeje dvora.

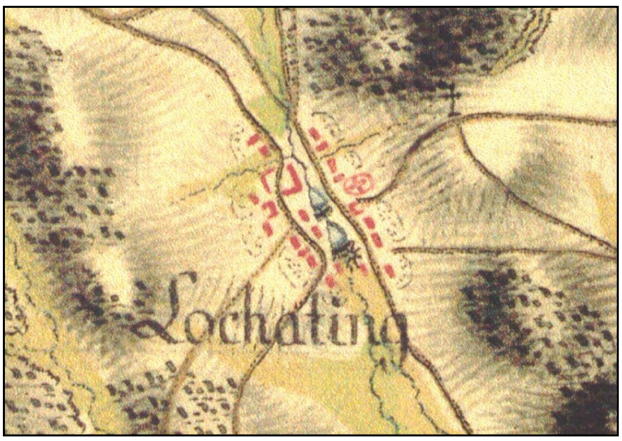

Obr. 01: Lochotín, výřez z mapy josefského vojenské mapování z let 1764–1768 s panským dvorem a jeho okolím, list 86 (http://oldmaps.geolab.cz).

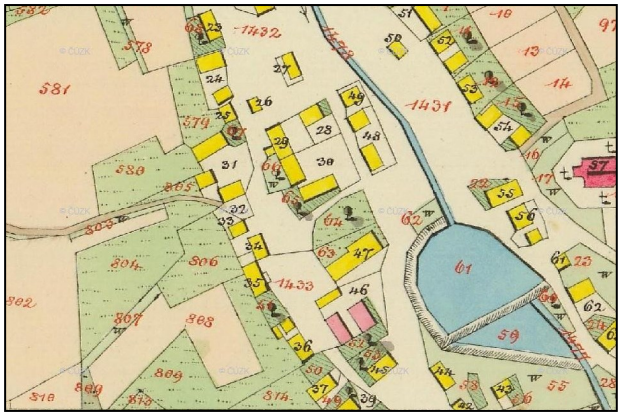

Obr. 02: Lochotín, výřez z císařského otisku mapy stabilního katastru. 1841 (https://ags.cuzk.cz/archiv/).

Stavby vzniklé po jeho rozdělení jsou viditelné také na předválečném leteckém měřičském snímku u roku 1938.[5] Ten zachycuje i další budovy jižně od něho. V té době existovala i stavba v indikační skice označená s číslem popisným 37 a kolorována žlutě jako spalný objekt. Vznikla kolem 1758 jako panský šenk vystavený z vlastních prostředků krčmáře.[6] Právní postavení hospody se změnilo v roce 1801, kdy přešla do krčmářova vlastnictví, neboť pro vrchnost bylo obtížné a nákladné do

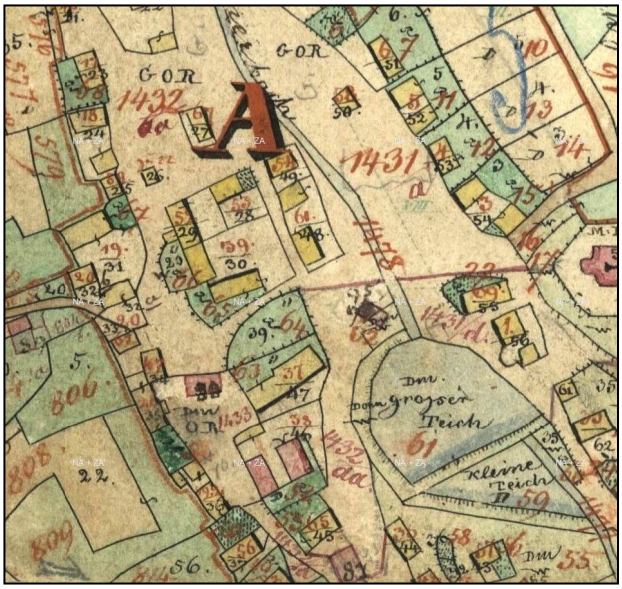

Obr. 03: Lochotín, výřez z indikační mapy stabilního katastru. 1841 (https://ags.cuzk.cz/archiv/).

Obr. 04: Lochotín, výřez z leteckého měřičského snímku z roku 1938 s okolím zaniklého panského dvora (http://oldmaps.geolab.cz).

Lochotína vozit pivo. Oprávnění na šenk páleného a piva mohl hospodský přenést na i jiný svůj objekt.[7] Německá publikace z roku 1971 hovoří, že ve vesnici v čp. 37 před 2. světovou válkou existoval hostinec „Zum Herrenhaus“, tedy „U Panského domu“.[8]

Vzhledem k charakteru stavby na mapě stabilního katastru a to, že byla zbudována až kolem poloviny 18. století, lze říci, že ona hospoda nebyla upraveným někdejším panským sídlem. Jižně od panského dvora se nacházela dle map ještě jedna budova, která by jím mohla být. S číslem popisným 38 to byla panský myslivna. V mapách katastru z roku 1841 je zobrazena jako areál složený ze dvou paralelních nespalných budov, přední a zadní. 1826 měla být tato stavba velmi pevná (solid) a nově postavená z kamene.[9] Existenci myslivny však lze doložit v Lochotíně již dříve. Už roku 1732 se zde vzpomíná myslivec Jan Jiří Martini,[10] který je v roce 1757 doložen vrchním lovčím.[11]

Ten však samozřejmě nesídlil v myslivně z 1. čtvrtiny 19. století, ale ve stavbě, kterou zřejmě zachytilo 1. vojenské mapování: kandidátem na zmíněnou budovu

Obr. 05: Lochotín, vesnice s panským dvorem, možnou bývalou tvrzí/pivovarem a farním kostelem Nanebevzetí Panny Marie na detailu mapy sporných pozemků. Jih se nachází vlevo (Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, i. č. 3897, sign. W 25/3, kart. 2502).

je trojkřídlá stavba zobrazená hned jižně od nejvýchodnější části panského dvora.[12] Při porovnání s mapou stabilního katastru (císařský otisk z 1841) mohl tento objekt ležet i na pozdějším pozemku krčmy čp. 37, ale i v místech pozdější klasicistní myslivny, přičemž tuto očividně překonával svým rozsahem a tedy být stavbou zobrazenou na mapě z roku 1739, kdy tu už jmenovaný myslivec Martini musel sídlit. Vzhledem ke stylizaci této mapy mohla mít zobrazená stavba opravdu tři křídla, která jsou k nalezení na mapě vojenského mapování. Důvod zbudování nového objektu v 19. století je možné jen tušit. To že jsme přibližně na správné „adrese“ panského sídla/pivovaru, potvrzuje (mimo zmíněného předválečného názvu hospody) možná také informace, že krčmě čp. 37 se v roce 1801 přiznal vrchnostenský sklep,[13] což byl snad pozůstatek původního pivovaru. Toto by bylo možné posoudit při jeho možném nalezení v rámci zaniklé osady.

Původní areál objektu nám známý z vojenského mapování z 18. století byl nepochybně rozsáhlejší než novější budova a tím i snad příliš prostorný pro lovecký personál s příslušenstvím. Nepochybně bylo snadnější udržovat budovu, kterou máme i přes zánik vesnice zachycenou u cesty nedaleko rybníka, ač její stav není na tomto zdroji ukázán jako ideální: tak hovoří panoramatické snímkování z 2015.[14]

Poznámky: **1**) http://oldmaps.geolab.cz. **2**) Archiv Národního muzea, fond Eichlerova sbírka – G, kart. 51, Valeč, Beantwortung (6. 2. 1826). **3**) Národní archiv Praha, Josefský katastr, i. č. 4806, kart. 2375). **4**) Státní oblastní archiv (dále SOA) v Plzni, fond Velkostatek (dále Vs) Valeč, i. č. 36, kn. č. 36, dominikální kniha dědičných nájmů panství Valeč (1793–1829), fol. 141–141v. **5**) Citace v pozn. 1. **6**) SOA v Plzni, fond Vs Valeč, i. č. 35, kn. č. 35, dominikální gruntovní kniha panství Valeč (1758–1857), fol. 60. **7**) Citace v pozn. 4, fol. 108v–109. **8**) Heimatbuch des Kreises Luditz. München 1971, s. 304. **9**) Citace v pozn. 2. **10**) SOA v Plzni, fond Sbírka matrik západních Čech, sign. Valeč 1, fol. 228v. **11**) SOA v Plzni, fond Vs Valeč, i. č. 33, kn. č. 33, dominikální gruntovní kniha panství Valeč (1757–1810), fol. 3. **12**) http://oldmaps.geolab.cz. **13**) Citace v pozn. 4, fol. 109. **14**) Panorama, dostupné na: https://mapy.cz.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Zemřel Miroslav Plaček

Dne 24. ledna letošního roku zemřel po několikaměsíční hospitalizaci ve věku 81 let člen pražské pobočky KASu doc. Ing. et PhDr. Miroslav Plaček. Dlouhodobě se věnoval problematice panských sídel, dějin osídlení a šlechtických rodů. Krátce předtím, na sklonku loňského roku vyšly poslední publikace, na nichž se podílel - popularizačně zaměřená Cupuli Lapidum – Hromady kamení, Hrady hrádky a tvrze Pardubického kraje (s Veronikou Skálovou a Pavlem Šimečkem ✞2023) a edice překladu klasického díla F. A. Hebera Moravské hrady jejich pověsti (s J. Úlovcem).

Čest jeho památce!

M. Plaček na exkurzi do Rakouska v rámci 50. konference historické archeologie, konané ve Valticích v roce 2018.

Jiří Varhaník

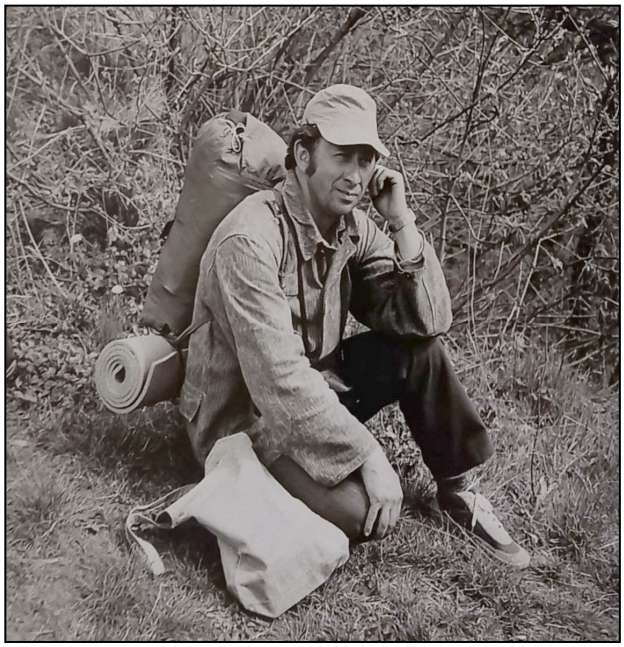

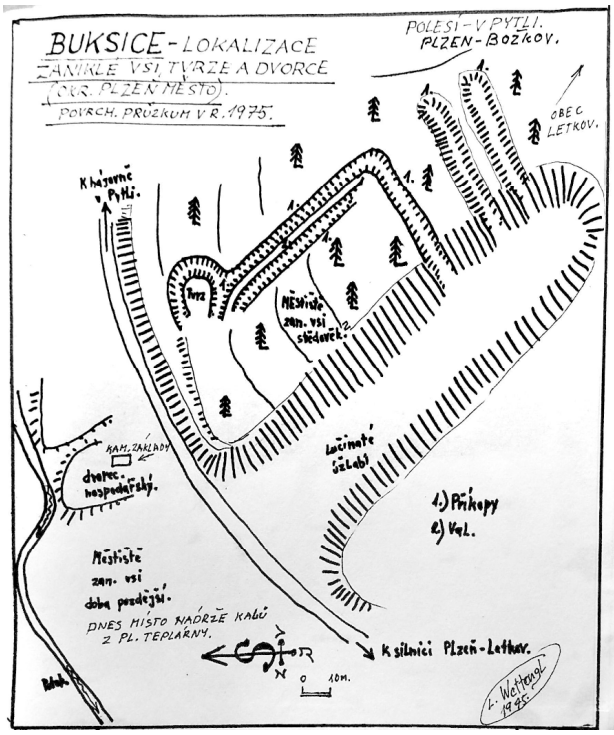

Vzpomínka na Libora Wettengla

Petr Mikota

Letos v únoru uplynulo deset let od smrti Libora Wettengla (*20. 7. 1954 ✞19. 2. 2015), amatérského kastelologa a zakládajícího člena KAS. V nedávné době se dostala do Archivu města Plzně jeho pozůstalost. Skládá se z sedmi krabic a balíku obrazů. Najdeme zde mj. diapozitivy, negativy, dopisy. Libor se vypracoval na zručného kreslíře a jeho kolekce hradů obsahuje stovky kreseb, půdorysů, řezů aj. dokumentace. Některé byly publikované v řadě článků, které najdeme např. v Hlásce či časopisu České památky.

Významnou součástí pozůstalosti je soubor 7 sešitů nazvaných Zápisky o hradech. Je zde zpracováno 162 lokalit se stovkami vyobrazení a fotografií a vzpomínek. Přehled lokalit najdete na stránkách KAS v menu knihovna pramenů. Jsou zde zpracované jak známé velké hrady, tak i méně známé lokality. Např. zmínka o tvrzišti v oboře v Hunčicích – to je nejspíše parkový rybníček s romantickým ostrůvkem, ale Libor zde při vypuštěném rybníku

Libor Wettengl na hradě Jivno roku 1986.

nalezl středověký střep. Nebo takové tvrziště Švihov u Březnice, či Buksice u Božkova. Pro některé lokality např. Věžka či Pušperk zpracoval autor rozsáhlé studie.

Profesionální badatelé často ohrnují nad amatérskými rekonstrukcemi nos, ale u Libora k tomu přistupuje nepopiratelná podmanivost kreseb, která s odstupem času bude mít i dokumentární hodnotu. A nakonec: kdo se může pochlubit, že byl třeba na takovém Jivně?

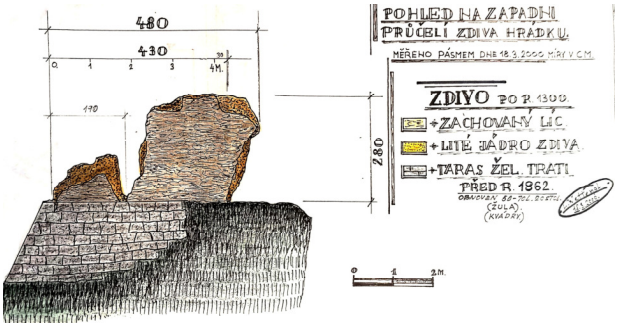

Dokumentace hrádku v Klabavě.

Už jste četli

Památky středních Čech 2024/2: Schubert, A. -Veselý, J.: Nové poznatky o stavební historii starého zámku v **Hořovicích**. Kvalitní průzkum s vyhodnocením stavebního vývoje. Pozornost je věnována i podzemí zámku a štole vedoucí až za původní opevnění hradu. Poprvé je štola popisována v Hlásce 2012, s. 7-8.

Nově zjištěná tvrziště na Kolínsku. Tak zní název článku v **Památkách středních Čech 2024/4** autorů Jana Kypty a Jana Marounka. První se nachází v katastru obce Bohouňovice nad Kohoutovým mlýnem. Druhé se nachází přímo v obci Drahuňovice, je porušeno zástavbou a dosud bylo pokládáno za hradiště. *Petr Mikota*

B. Klipcová – P. Uličný: **Valdštejnův Jičín. Architektura centra frýdlantského vévodství (1621–1634)**. (Nakladatelství Pankrác, 2024, s. 95)

Památky. Jižní Čechy 2, 2024. Vybíráme: Schwarzenberská obnova zříceniny hradu Vítkův Kámen; Nález a restaurování dvoulodního sálu městského panského sídla (vdovského sídla Anny z Roggendorfu) v Českém Krumlově; Záchrana a rekonstrukce tzv. zámečku Terezínov v Albeři u Nové Bystřice

Průzkumy památek 31/1, 2024. Z obsahu: J. Kypta – J. Marounek Předsunutá fortifikace hradu Cornštejna

Zprávy památkové péče 1, 2024: Z obsahu: L. Radová – D. Šestáková Hladíková: Vesnice a zámek Stekník jako součást světového dědictví

Zprávy památkové péče 3, 2024. Z obsahu: V. Razím: Proměny velké věže hradu Okoře. K problematice výzkumu nemovitých památek; J. Beránek: Co viděl Bohuslav Balbín při své návštěvě Děčína? K otázce vzniku a proměny Dlouhé jízdy v raně barokním rozvrhu předzámčí. *Václav Chmelíř*

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň. Tel. 605 935 091, e-mail: vchmelir@email.cz. Internetové stránky: http://www.klub-augusta-sedlacka.cz.

Redakce znovu upozorňuje všechny příznivce časopisu Hláska na nedostatek článků. Navrhujeme proto přednášejícím na klubových schůzkách, aby dali redakci k dispozici podklady ze svých přednášek.

Pobočka Olomouc

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Olomouc, Katedra historie FF UP, Na Hradě 5, 771 80 Olomouc, e-mail: jihoz@post.cz.

Zpráva o činnosti pobočky v roce 2024: Během roku 2024 se jednotlivý členové individuálně věnovali návštěvám památek především v Olomouckém kraji. Došlo k prvnímu mapování menších tvrzí v Olomouckém kraji. PhDr. Karel Podolský se se vším entuziasmem a úsilím věnoval přípravě rozsáhlé výstavy ve Vlastivědném muzeu v Olomouci s názvem **"Příběhy palných zbraní"**, která byla vytvořena ve spolupráci s Východočeským muzeem v Pardubicích.

Její vernisáž proběhla 7. 11. 2024 a potrvá do 14. 9. 2025 v Olomouci, následně bude výstava přemístěna do zmiňovaného muzea v Pardubicích. Tímto bychom rádi pozvali zájemce o tuto problematika. Z obou participujících pracovišť bylo vybráno sto zbraní, které byli kromě svého řemeslného zpracování především zajímavé svým příběhem. Výstava je opravdu velmi povedená, včetně grafického ztvárnění a zvětšených fotografiemi, přičemž každá zbraň má svůj specifický příběh. Z původního katalogu k výstavě byla vydána celá monografie s překrásnými fotografiemi Mgr. Pavla Rozsívala. Výstava představuje ucelenou kolekci ručních palných zbraní vytvořených a užívaných od počátku 17. století po současnost. Jejím cílem je zdůraznění různorodosti užití, funkce a vzhledu palných zbraní v průběhu staletí, přiblížení procesu jejich výroby a řemeslného zpracování i uplatnění technologických novinek a zajímavostí při jejich vzniku. Tyto aspekty jsou lidem přiblíženy prostřednictvím příběhů, reflektujících osudy vybraných exponátů a jejích tvůrců i rozmanité cesty jednotlivých zbraní do muzejních depozitářů. Díky PhDr. Karlovi Podolskému si měli členové olomoucké pobočky na konci února 2025 možnost výstavu shlédnout v rámci samostatné prohlídky s fundovaným výkladem autora výstavy. Na setkání byli pozváni i členové zlínské pobočku KASu.

Zpráva o hospodaření v roce 2024: Zůstatek k 31. 12. 2023: 630,- Kč (vybrané členské příspěvky, předplatné Hlásky). Příjmy za rok 2024: (vybrané členské příspěvky, předplatné Hlásky) 1060,- Kč. Výdaje za rok 2024: (odeslaný desátek, předplatné Hlásky 120,-Kč, pohoštění na valné hromadě) 948,- Kč. Zůstatek k 31. 12. 2024: 742,- Kč.

MUDr. Jiří Hoza, Ph.D.
předseda olomoucké pobočky KAS

Pobočný spolek Humpolec

Kontaktní adresa: KAS, z.s., pobočný spolek Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu @seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777 347 511 – František Kocman. Internetové stránky pobočky: http://www.hrad-orlik.cz

Zpráva o činnosti v roce 2024: Členové pobočky se scházeli v průběhu roku při zajišťování údržby, pomoci při pořádání akcí na hradě Orlík a k jednání společnosti Castrum o.p.s.

V průběhu sezóny byly dále prováděny pomocné práce při archeologickém výzkumu malého nádvoří, začištění terénu schodiště do suterénu sklepení jižního křídla starého paláce, revizi sond v Sv rohu nového paláce a revizi starších sond u malé cisterny. Dobrovolníci dále pomáhali s osazením nových vrat do hradního areálu.

Na jednání výboru dne 22. 6. 2024 byly do Castrum o.p.s. projednány změny jejich členů. Za ing. Bedřicha Stejskala a Oldřicha Vacka, kterým skončilo volební období, byli jmenováni noví členové, a to do správní rady paní Věra Lemberková a do dozorčí rady pan Bc. Marek Hanzlík.

Zpráva o hospodaření v roce 2024: Zůstatek z roku 2023: 5001,- Kč. Příjmy: 1320,- Kč (čl. příspěvky, předplatné Hláska). Výdaje: 892,- Kč (desátek 120, Hláska 720, poštovné 52). Zůstatek k 31. 12. 2024: 5429,- Kč.

František Kocman

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň, tel. 606 666 415, e-mail: tokarel@seznam.cz.

V lednu se konala na schůzce přednáška Tomáše Karla o tvrzi Svinná. V únoru referoval Václav Chmelíř o zámcích v Turíně. V březnu přednesl Jan Anderle přednášku o přebývání na hradech. Začal širokým přehledem problermatiky bydlení v opevněných sídlech a dále se věnoval obytným interiérům českých hradů.

Jarní a**utovýlet** se koná v sobotu 17. května.

Program: Plzeň – Kostrčany, zámek – Jeřeň, tvrz – (Valeč, zámek (exteriér)) – Skýtaly, zámek Lina, tvrz (cca 700 m + 700 m = 30 min) – Kružín, zámek – Nepomyšl, zámek Křečov, hrad (390 m + 390 m pěšky = cca 15 min) – Hlubany, tvrz – Vroutek, románský kostel –Šprymberg, hrad (cca 1500 m + 1500 m pěšky z Bílence = cca 40 min) – Plzeň (167 km).

Odjezd z Nádražní ulice v 8 hod.

Přihlášky: vchmelir@email.cz

. *redakce*

Další informace od poboček redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Brno
Kontaktní adresa: Stanislav Pivoňka, Bořetická 4, 628 00 Brno, e-mail: st.piv@seznam.cz.

Pobočka Hradec Králové
Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaroslav_ cerny@centrum.cz.

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: Radim Vrla, E-mail: vrla.radim@npu.cz.

Pobočka Praha
Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Jan Boukal, BoukalJan@seznam.cz.

Uzávěrka dalšího čísla: 10. 6. 2025
(vyjde v první červencové dekádě 2025)

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.
Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. dubnové dekádě 2025.
Šéfredaktor Mgr. Václav Chmelíř, Ph.D. (rozmber@post.cz), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz),
redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz).
Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň.
Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.
Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 300 výtisků.